

FALUSI SZÉPÍRÓK

AZ ELBESZÉLÉSPÁLYÁZATRA közel kétszáz elbeszélés érkezett be, amelyeket papok, tanítók, jegyzők, szövetkezeti tisztviselők, továbbá gazdák, zsellérek, cselédek, kubikosok, csendőrök, rendőrök írtak, akik elbeszéléseikben kevés kivétellel a falu közelmúltjával vagy jelenével foglalkoznak és minden esetben a falu életéből vagy a világháborúból merítik elbeszélésük tárgyát. Mint irodalmi alkotások, nem nagy jelentőségűek, inkább csak kezdetleges kísérletek. Íróik gyakorlatlanok az elbeszélés művészetében és vagy a művelt szépirodalom hatása alatt állanak, mint a magasabb iskolázottságú pályázók pályaművei, vagy az elemi iskolai olvasókönyvek olvasmányainak hatása alatt, vagy semmiféle hatás alatt sem; annyira primitívek, hogy írásaikban az érdekes történet is elvész az ügyeden kidolgozás miatt, bár elég sűrűn csillanik fel bennük sablonmentes, szokatlan, szép megfigyelés, kép vagy kifejezés; egy részük pedig, mint fentebb láttuk, plágium. Ez a pályázat a maga egészében képet ad a falu életéről, különböző foglalkozási ágairól, a falu egyes társadalmi osztályainak hangulatáról, örömeiről, szenvedéseiről és megbízható adatokkal szolgál a mai falu lelkiarcának megrajzolásához. A magasabb iskolázottságú pályázók pályaműveit teljesen figyelmen kívül hagyva, a földművesek, gazdák és munkások pályaműveit tettem itt tanulmány tárgyává és ezek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a falu hangulata nem olyan elkeseredett és kétségbeesésében mindenre elszánt, amilyenek manapság szokás feltüntetni. Egyáltalában nem forradalmi. Semmi átkozódás, zúgolódás, ha sokszor valóban szörnyű sorsukat elbeszélik, szitkozódásnak vagy fenyegetésnek nyoma sincs, pedig, aki ezeket a leírásokat elolvassa, összehasonlítva a paraszt sorsot a maga jobb sorsával, hajlandó volna helyettük fellázadni a nyomorban fetregő szegény ember sorsa miatt, aki pedig Istenben való megnyugvással, fatálizmussal várja helyzete jobbrafordulását.

Kétségkívül sok a szenvedés falun. Innen városból, a testi kényelem otthonából azonban mégis másképpen látjuk, mint a valóságban van. Mi városiak, míg régebben, például a rokokó-korban a legtökéletesebb boldogság megtestesülésének tekintettük, a népszínművek korában idealizáltuk és irigyeltük a „népet“, ma hajlandók vagyunk megsiratni minden embert, aki az „elhagyatott“ faluban, nádfedeles kis házban lakik, és általában nélkülözi azokat a kényelmi eszközöket, amelyek a városban szegény embereknek is rendelkezésére állanak. Sok falusi ember azonban kikérné magának, ha tudná, hogy őt városi szociológus felebarátai megsiratják munkájáért és életmódjáért. Nagyon jól tudja azt, hogy az élet munkából és küzdelemből áll s az ő életének nem a nádfedeles ház, meg a nehéz munka a súlyos oldala, hanem az, hogy nincs nádfedeles ház sem, nincs termés, sem munka, sem napszám. A szociálhigiéniai intézkedések persze sokat segíthetnek az ő kényelmi helyzetén, azonban a jó termés és a jó napszám sokkal jobb preventív intézkedés, sokkal több embernek menti meg az egészségét, mint bármiféle orvosság. Az egészséges

¹ Első részét 1. Magyar Szemle VI. k. 2. az. 204—208. i.

lakás és a jó táplálkozás lényegesen meg tudná javítani a betegségi és halálozási statisztikát.

Itt is van boldogság, csak más a formája, mint a városban. Itt teljes a boldogság, ha a gyermek épkézláb, a fiatal leány szép, a legény erős, a felnőttek munkabíróak és van kenyér. Minden kornak megvan a maga külön öröme a legsúlyosabb gazdasági viszonyok között is és minden ember szépnek találja az életet, ha a maga kis körében mozgó álmai egy részét meg tudja valósítani. Nagy túlzás minden szegény emberben szerencsétlen és boldogtalant látni, amikor ők aránylag könnyen kielégíthető és megvalósítható vágyaikkal és álmaikkal talán sokkal boldogabbak és nyugodtabb életűek, mint azok a városi nadrágos, úgynevezett úri emberek, akiket állandó rettegésben tart a bekövetkező szegénység szégyene és gyermekeinek alsóbb társadalmi osztályba való lecsúszásának lehetősége.

Boldog hangulatú elbeszélésekben nyoma sincs semmiféle anyagi gondnak, semmiféle oroszos pesszimizmusnak, otcsajánijének nyomor, szegénység, társadalmi elnyomottság miatt. Boldogság árad egyszerű soraikból.

Az a szociológus, aki ezeket az embereket meg akarja menteni, téves utakon jár, mert ezeknek nincs semmi bajuk, sőt ők maguk tiltakoznának a legjobban a „megmentés“ , életmódjuk megváltoztatása ellen s csak egyet fogadnának szívesen és pedig azt, hogy jelenlegi állapotukban több pénzük, vagyonuk, munkájuk: kenyerük legyen, hogy a magukegyszerű falusi életmódját kevesebb gonddal folytathassák. Korareggeltől késő estig aratni, amiért mi hajlandók vagyunk megsíratni a falusi embert, nem gyötrelmem számára, hanem inkább nagy öröm és boldogság, amit nem cserélne föl semmiféle hivatalban üldögéléssel vagy körmölgetéssel. A forró nyári nap, ami elől mi árnyékba húzódunk, neki gyönyörűséget szerez és még vasárnap is, amikor elbújhatna a fa alatt, kiül sütkérezni a verőfényre. A falu népe, ha van munka és van kenyér, a maga egyszerűségében és igénytelenségében sokkal boldogabb, mint az igényekben, az előretörés vágyában gyötrődő úriember. S ha bajba jut, ha nagy csapás éri anyagiakban vagy hozzátartozóiban, átsegíti őt a szenvedéseken fatalizmusa, ami a legnagyobb ereje a magyar ember lelkének.

Ugyanaz ezeknek az elbeszéléseknek a társadalompolitikai felfogása, ami a népmeséké. A népmeséknek legállandóbb alakja a szegény ember, akinek sok gyermeke van, akiket azonban a szegény ember nem tud táplálni. De nem társadalomfelforgatással akar segíteni a bajokon; az egyáltalában eszébe sem jut, hogy a világot kellene átalakítani, a társadalmat kellene megreformálni, hanem álmodik nagyokat, a kenyérré vált kőről, a háromméteres kolbászról, kincsről, aranyat tojó tyúkról, terület asztalkáról, kifogyhatatlan bugyellárisról, egyéni meggazdagodásról, mindig egyéni érvényesülésről, de szegény ember társait általában nem akarja megmenteni. A szegény ember ezekben a mesékben sem lázadó vagy forradalmi s ha álmai kissé messze ragadják, csak a maga nagy darab kenyeréről, jólétéről álmodozik.

Egyik pályázó leírta egy falu életét az idej zord télben. Elmondja, hogy egy napon elment látogatába egy ismerőséhez „a belső ajtón, ahogy belépek egy ruha darabban botlik meg a lábam. Még fel akarom emelni, de a gazda mondja: Hagyja csak, több folt van azon már, mint egy vörös tarka tehénen, azért tettük oda, hogy alól a hideget be ne engedje. Arra való ez a réges régi télikabát. A gyerekek a kályha közelében a padon álldogáltak, ott egy kicsit melegebb van. A szoba közepén egy hosszú kéve vékony fűzfa ág nyújtózott. Az asszony mindjárt beszél, hogy lássa ilyen széjjel a szobánk, evvel a vékony fával kell tüzelni, a vastag fánk már mind elfogyott ebben az irtózatos hideg télben, úgy is csak addig tüzelünk, még főzöm és mindig rakni kell, mert mindjárt kialszik. Az egyik szomszédja is ott ült már a morzsoló széken, egyenes kurta-

száru pipáján nagy bodor füstöt enged, azután az is beleszól: még akinek ilyen fája van, az még valamennyire csak be tudja melegíteni a szobát. Hát a harmadik szomszéd az már még a kerítését is eltűzelve, egy szál fája, jószerűen kenyere sincsen, egy verem krumulija van, azt is a múlt héten egy napon egész nap, csákányozta, mire egy kis lyukat tudott rajta csinálni, azon kapart ki valamennyit, azóta fel se kel az ágyból délig. Akkor főz az asszony egy kis krumplilevest. Délután két óraker újra elbújnak az ágyba, mert hát reggeli és vacsorára való már nem telik. Így fűteni sem kell, hiszen nem is csoda, másfél hónapja semmi nap-szám sincs, azután erdön sem lehet dolgozni, mert mindenhol derékig érő hó van. özvegy Vargáné lánya is a havat hányta az utcán. Szólítom: No hideg van úgye? Bizony hideg, de nálunk még a szobában is... Egy másik napon a falu alsó végéről jövök. Az egyik udvaron az asszony a disznóól tetejéről a fedélfákat ráncigálja. Meglát, mindjárt panasszal kezd: Sohase lesz vége ennek a gyalázatos télnek. Ugye elfogyott a fájuk. Bizony el, de még a lisztünk is: az volna jó, ha a hó lisztté válna. Hiszen úgyis az kellene. Ugye megrakná a padlást is? No, odase kellene hordani, ott is van annyi, hogy nagy családdal vagyunk, de szeptemberig sem tudnám felsűtteni, mert a kémény mellett lukas a szerha és egész halmot behordott a buta szél. Azt is le kell a férjemnek hordani fülessel, mertha kiolvad, hát ránk csepeg a szobába... A pástornal egy házban lakik két öreg szegény asszonyka, akinek a község adott ingyenes lakást. Kicsi, jó meleg szoba, de csak úgy, ha fűtik. Mindegyiküknek van egy kupac fája, de az egyikse akar befűteni, mindenik attól fél, hogy elfogy a fája. Úgy is néz ki a kis ablakjuk, hogy még a múlt heti zúzmara van ráakódva. Az ablakon se kilátni, se belátni nem lehet, nappalra elmennek, egyik az egyik házhoz, a másik a másik házához. Egész nap elgubbasztanak fűtött szobában... Az iskolás gyermekek is nehezen tudnak a tanításon részt venni. A napokban apáik vitték a kisebbeket hátukon az iskolába és érte is kellett menni.“

E gyötrelmes dolgok után azt várná az ember, hogy valami keserűség fog kitömi belőle, legalább is elkáromkodja magát, e helyett azonban azt olvassuk írása végén: „Vigasztalódva várja mindenki a tavaszt, hogy akkor majd csak lesz egy kis munkaalkalom vagy pénzkereset.“

Ezek az elbeszélések csak a jó embert tudják megrajzolni. A gonosz ember is előfordul, azonban csak nagy vonásokban, részletesebb kidolgozás nélkül. A gazdag ember is jó, de nem képes olyan jó cselekedetekre, mint a szegény ember, aki bár magának is alig van betevő falatja, gondolkodás nélkül magához veszi az árvát, nem kell attól tartania, hogy a Vagyon megrövidül, ha megszaporodik a kenyérpasztító száj; egyszerűen kevesebb jut egyre-egyre a tál krumpliból. Az erdész, a mérnök nem jó ember. A pap se mindig az, általában az intelligens emberekért nem túlságosan lelkesednek, kivéve az orvost, aki az ő felfogásuk szerint jóltevőjük és minden áldozatra képes értük. A földművesnek tulajdonított durva lelkeségnek nyoma sincs. Inkább csupa gyöngédség, szentimentalizmus árad ez elbeszélésekből.

Feltűnő ezekben az elbeszélésekben, hogy bár a két nemnek egymáshoz való viszonyát a legkülönbözőbb helyzetekben rajzolják meg, nem tévednek le a tisztesség és jóízlés útjáról és mindössze egy Boccaccio-ízű csintalan történet szerepel a pályázaton, amelyben a törbeejtett parasztemenecske igen ötletesen teszi csúffá heves vérű csábítóját. Az élő beszédben oly gyakori trágár szavak és kifejezések ezekben az írásművekben egyáltalában nem jelentkeznek, ami azt mutatja, hogy a huszárörmesteri stílus nem önkéntelen a magyar embernél, hanem szabályozható divat, amely csak akkor és ott jelentkezik, ahol és amikor megfelelő hatást, feltűnést, megbotránkozást vagy sértődést akar általa elérni. Tudják, hol a határ a szavak ízlésbeli csoportjaiban és bár keresetlen egyszerűséggel, nem válogatott kifejezésekkel írják meg elbeszéléseiket, véletlenül sem történik meg, hogy az istállóban használatos szavakat és kifejezéseket papirosra vessék. Ez nem a nevelés hatása, hanem a vérükben levő tisztességérzet.

A falusi elbeszélésekben már nyomát sem látjuk a népmeséknek, sem stilisztikáikig, sem a fantázia szempontjából. Már nincs „hol volt, hol

nem volt, volt egyszer egy ember“; — „Hencidától Bonridáig folyt a sárga lé,“ — nincs „itt a vége, fuss el véle“ , — „hetedhét országra szóló lakodalom“ . Meghaltak az óriások és a törpék, a táltosok és a tündérek, a Bab-szem Jankók és a Királyfia Kis Miklósok, a Kacor királyok, eltűntek a kacsalábon forgó várak, az emberevő sárkányok palotái, általában a népmesék összes rekvizitumai. Csak a boszorkány maradt meg, de ez is egyszerű, gonosz vénasszony, akinek természetfeletti erejében senki nem hisz már. A nép nagy átlaga egy évtized óta, kisebb része két-három évtized óta a csízión, álmoskönyvön és a kalendáriumon kívül újságokat, ismeretterjesztő füzeteket, ponyva helyett detektívregényeket olvas és stílusa, képzelete ezek hatása alatt deformálódott. Az elbeszéléspályázat tanulságtétele szerint a sajátságos népköltészeti, népmeséi stílus, a népújságot olvasó, politikai szónoklatokat, ismeretterjesztő előadásokat hallgató falusi emberből kiveszett és helyet adott annak az irodalmi stílusnak, amelyen a fővárosi zsrnalok írnak. Erdélyi János, Merényi László, Kálmány Lajos és a többi folkloristák ma már hiába próbálnák összegyűjteni tőlük a magyar népköltészet emlékeit, mert a nótafák és mesemondók kuplékat és Nick Carter-történeteket közölnének velük. A nép felvilágosodásával együtt járt mitológiájának pusztulása is s az elmúlt évszázad népköltési gyűjteményei legvégső forrásaivá váltak az „ösi“ magyar lélek kutatói számára. Ha vannak is még vénasszonyok és öreg pásztorok, akik az öreganyjuktól hallott dajkameséket el tudják mesélni, ez már nem általános divat s a rádiót hallgató falusi ifjúság nem hisz többé nekik. A Kacor király meghalt s az öreg pásztorok helyett a rádió s a néplapok mesélnek a népnek. A nép felnőtt s gyermekmesékre nem kíváncsi többé.

A földművesek, munkások elbeszéléskísérleteiben ilyen gyermekmesék helyett általában hit, bizodalom, baj, szerencsétlenség esetén törökös fatalizmus uralkodik. Szeméremből-e, óvatosságból-e, vagy mert az a nép benső meggyőződése, egyetlen novellában sem zúg föl forradalmi hang, lázadás, kommún utáni vágy. A magyar nép fatalista és török. Osztálya történetét, megpróbáltatásait, szenvedéseit elfelejtette s az úrbériség kegyetlen emlékeit, a dézsmát, robotot, kilencedet ezekben az elbeszélésekben, de diskurálgatás közben sem emlegeti többé., Nincs meg benne a fölfelé törés, az úri élet utáni vágy. Nem akar sorsában nagy lényegi változásokat. Földműves akar maradni, de földbirtokkal és biztos kenyérrrel.

Itt végződnek álmai határai.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN

— Vége —

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLEMÉNYEI

A Szemle zárta; minden hó 15-én délben. — írógépen irt cikkeket kérünk. — Előre meg nem beszélt kéziratokat csak akkor küldünk vissza, ha bélyeggel ellátott megcímzett borítékot mellékel a szerző. — A cikkeket házilag korrigáljuk; korrektúralevonatot csak kivételes esetekben adunk. — A gépirattól eltérő korrektúrák és utólagos rövidítések költségeivel a szerző számláját vagyunk kénytelenek megterhelni. — A cikkek közlésével azok szerzői jogát a Magyar Szemle megszerezte.

Pesti Könyvnyomda R.-T. (Dr. Falk Zsigmond)